

УДК 327.7

П'ЯТНАДЦЯТЬ РОКІВ ЧЛЕНСТВА АВСТРІЇ В ЄС: ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВСТУПУ І ПЕРЕВАГИ ЧЛЕНСТВА

КИРИЛИЧ В.П.,
кандидат
політичних наук,
Дипломатична
академія України
при МЗС України

У статті досліджено необхідність, реалії та перспективи європейського вибору Австрії. Представлене авторське бачення напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, та стану розвитку країни в контексті реалізації її потенціалу в рамках ЄС.

Ключові слова: Австрія, Європейський Союз, європейська інтеграція.

Формування та реалізація європейської політики Австрії є результатом дії комплексу внутрішніх чинників та явищ, до найбільш суттєвих з яких слід віднести механізми досягнення міжпартійного консенсусу в умовах парламентської форми правління, специфіку партійної системи та зовнішньополітичних позицій австрійських партій, особливості зовнішньоекономічних зв'язків Австрії та нормативно закріплений статус постійного нейтралітету.

Особливості суспільно-політичного розвитку Австрії обумовили наявність відносно стійких зовнішньополітичних позицій провідних австрійських партій, відмінність між якими обумовлювалася різницею їхньої соціальної та ідеологічної основи і полягала насамперед у різному баченні характеру відносин Австрії з європейськими та євроатлантичними інтеграційними структурами і місця статусу постійного нейтралітету в європейській політиці країни¹.

Ключовим елементом європейської політики Австрії тривалий час виступав статус постійного нейтралітету. Однак під впливом змін у зовнішньому оточенні та внутрішньопартійних трансформацій правляча Соціал-демократична партія Австрії поступово лібералізувала свою позицію з

цього питання, що стало важливою передумовою вступу країни до ЄС та її активної участі у поглибленні і розширенні європейської інтеграції².

Австрійська народна партія (АНП) є найпопулярнішим прихильником європейської інтеграції Австрії, що визначається ключовим чинником розвитку австрійської економіки та збереження Австрії у західному ареалі.

Австрійська партія свободи (АПС) декларує негативне ставлення до постійного нейтралітету. Її позиція щодо інтеграції Австрії до ЄС зазнавала кардинальних змін, обумовлених насамперед внутрішньопартійними чинниками. На сьогодні АПС підтримує процеси поглиблення і територіального розширення європейської інтеграції, однак наполягає на пріоритетності національних інтересів перед загальнокомунітарними. Таким чином, політичні партії Австрії як активні суб'єкти політичного процесу у механізмі стримувань і противаг між владними структурами, що безпосередньо впливають на формування цих структур політичної системи, відзначаються гнучкістю, динамізмом, центробіжним характером міжпартійної конкуренції. Узгодженість дій провідних партій Австрії забезпечує, певною мірою, досягнення політичної стабільності та високих соціальних стандартів³.

Значний вплив на формування європейського курсу Австрії справляли представники австрійської економіки, що має суттєвий експортний та інвестиційний потенціал і переважно орієнтована на ринки країн ЄС. Важливим засобом такого впливу є система «соціального партнерства», що дозволяє доволі ефективно доводити інтереси ділових кіл до відома осіб та установ, що приймають рішення.

Протягом всього післявоєнного періоду ключовим елементом європейської політики Австрії був статус постійного нейтралітету. Кардинальні зміни у зовнішньому оточенні Австрії викликали дискусію щодо змісту цього статусу в нових умовах та необхідності його збереження як основи європейської політики країни⁴. Враховуючи характер нормативного закріплення постійного нейтралітету та його підтримку населенням, рішення про відмову від нього може бути прийняте лише в разі консенсусу провідних політичних сил⁵.

Рішення про вступ Австрії до Європейського Союзу ухвалювалось у непростій суспільно-політичній ситуації.

Правлячим елітам необхідно було забезпечити дотримання основного принципу вступу – адаптації до т. зв. *acquis communautaire*, тобто до сукупності стану Спільнот (наприклад, усіх політичних, цілей) і права Спільнот (первинного, вторинного і неписаного)⁶.

Чимало австрійських правників-міжнародників, економістів, авторитетних представників громадськості не поділяли оптимізм політиків щодо переваг вступу Австрії до ЄС, мотивуючи свою

позицію побоюванням надмірної централізації прийняття рішень. Участь у нових організаціях традиційно пов'язується зі структурними змінами і перебудовою загального механізму господарської діяльності. Відповідно до Маастріхтського договору частина повноважень у вирішенні низки важливих питань економічного, соціального і політичного життя передається єдиному наднаціональному центру.

Водночас, на думку професора Інсбрукського університету К.Зохера, кожна країна повинна залишати за собою право приймати рішення без огляду на Брюссель⁷.

Ключове місце Європейських Спільнот у європейській політиці Австрії до 1995 р. обумовлювалося насамперед тісними економічними зв'язками Австрії з країнами-членами ЄС. Головними чинниками політики Австрії щодо ЄС у цей період були особливості міжнародних відносин в Європі, динаміку інтеграційних процесів у межах ЄС, ставлення до євроінтеграційних кроків Австрії з боку провідних країн ЄС, партійний склад федерального уряду, трансформації позицій австрійських партій і різні підходи у тлумаченні статусу постійного нейтралітету австрійськими юристами.

Переведення дискусії щодо членства Австрії в ЄС у практичну площину на початку 1980-х років та відмова від подальшої реалізації політики глобально орієнтованого активного нейтралітету були пов'язані з початком формування Спільного ринку ЄС, що суттєво загрожувало конкурентоспроможності австрійської економіки, утворенням Європейської економічної зони, кризою успішної австрійської економічної моделі, завершенням одноосібного правління СПА та її поступовим переходом на проєвропейські позиції. Ключову роль у цьому процесі відіграли представники австрійської економіки, які через систему «соціального партнерства» ініціювали відповідне обговорення і тиснули на найвпливовіші політичні партії.

Подання Австрією заявки на вступ до ЄС у 1989 р. стало наслідком усвідомлення правлячою коаліцією неможливості реалізації економічних та політичних інтересів Австрії без повноцінного членства в Європейських спільнотах з огляду на зростаючу залежність від процесів, що відбувалися в межах ЄС. Головними передумовами цього рішення стали внутрішньокоаліційний компроміс щодо застереження про нейтралітет та під вплив економічних чинників.

Завдяки високому рівню соціально-економічного розвитку та інкорпоруванню більшої частини *acquis communautaire* Австрія стала найбільш підготовленим кандидатом на вступ за всю історію розширення ЄС, що суттєво полегшило переговори. Це, а також значний фінансово-економічний та інвестиційний потенціал Австрії, її стратегічне територіальне розташування, можливість на-

буття ЄС додаткових можливостей у відносинах з країнами Центрально-Східної Європи надавали Європейському Союзу значних переваг від вступу Австрії. З іншого боку, Австрії з огляду на її незначні зовнішньополітичні ресурси не зуміла відстояти більшість висунутих у поданій заявці застережень, зокрема щодо вантажного транзиту і торгівлі нерухомістю в альпійських регіонах, сільського господарства. Наслідком цього стало швидке завершення переговорів і одностороннє прилаштування політики у відповідних сферах до норм і стандартів ЄС.

Особливості австрійської системи державного управління, політика правлячих кіл із замовчування недоліків членства в ЄС, неспроможність ПСА об'єднати навколо себе противників такого кроку та інші чинники обумовили відсутність у Австрії консолідованої позиції щодо вступу до ЄС.

З набуттям членства в ЄС Австрія була змушена прийняти спеціальне доповнення до Конституції (стаття 23f), яка обумовлює, що Акт про нейтралітет не перешкоджатиме участі Австрії у Спільній зовнішній та безпековій політиці ЄС⁸. Активізація зусиль з розбудови Спільної зовнішньої, безпекової та оборонної політики ЄС і трансформація характеру зовнішніх загроз Австрії викликали серйозну внутрішню дискусію щодо подальшої долі постійного нейтралітету та участі країни у воєнно-політичних структурах, що відбувалася насамперед у межах обговорення Доповіді про варіанти політики оборони та безпеки Австрії (1996 р.) та Доктрини оборони та безпеки Австрії (2002 р.)⁹. Під час цієї дискусії провідним партіям не вдалося досягти цілковитої єдності щодо концепції подальшої політики оборони і безпеки країни та місця у ній постійного нейтралітету. Водночас кроки, здійснені коаліціями СПА-АНП та АНП-ВПА (підписання та ратифікація Амстердамського договору і договору про Конституцію ЄС та деякі конституційні зміни), свідчать про те, що на сучасному етапі австрійська політична еліта головним принципом політики оборони і безпеки розглядає солідарність у межах ЄС. Це позбавляє Австрію можливості виконувати вимоги, що накладає статус постійного нейтралітету. Отже, на сучасному етапі Австрія прямує до статусу позаблокової країни. Збереження постійного нейтралітету де-юре обумовлене насамперед підтримкою його населенням, відсутністю консенсусу щодо відходу від нього між провідними партіями й відповідних вимог з боку ЄС, можливістю посилатися на цей статус для уникнення участі Австрії у бойових діях. Скасування цього статусу та вступ Австрії до НАТО у середньостроковій перспективі слід вважати малоімовірним.

Криза між Австрією та 14 країнами ЄС 2000 року та загроза дипломатичної ізоляції країни в Європі змусили Австрію переглянути не лише підходи до відносин з країнами ЦСЄ, а й політику

щодо Європейського Союзу. Всупереч прогнозам криза посилила прагнення Австрії довести свою відданість європейським цінностям та європейському інтеграційному проекту загалом, що виявилось у підвищенні її активності в інституціях ЄС та сприятливішому ставленні до розширення і поглиблення інтеграції у межах ЄС¹⁰.

Безпосереднім наслідком кризи 2000 р. став пошук Австрією надійних партнерів з-поміж країн-членів ЄС та країн-сусідів, метою чого слід вважати отримання додаткових засобів реалізації національних інтересів Австрії як невеликої держави та поліпшення її міжнародного іміджу. Найяскравіше зазначені зміни виявилися в ініційованому Австрією «регіональному партнерстві» з країнами Центральної та Східної Європи, головним завданням якого є колективне представлення та захист інтересів країн-учасниць на рівні ЄС, інтенсифікація взаємного співробітництва. «Регіональне партнерство» активно використовується Австрією для наближення до ЄС країн Балканського півострова, вступ яких до ЄС є однією з ключових цілей європейської політики Австрії.

Характер участі австрійських представників у підготовці Конституції ЄС засвідчив, що Австрія на сьогодні є одним з найбільших прихильників поглиблення європейської інтеграції, водночас вона прагне зберегти свою ідентичність та рівень представництва в керівних органах ЄС. Для захисту своєї позиції Австрія використовує колективний тиск на ключових гравців у межах ЄС, узгоджуючи позиції як у межах «регіонального партнерства», так і з іншими невеликими країнами-членами. Такий спосіб обстоювання інтересів Австрії як невеликої держави у межах ЄС слід на сьогодні вважати провідним.

Таким чином, вступ до ЄС справив суттєвий вплив на напрями, методи і засоби здійснення європейської політики Республіки Австрія та усвідомлення нею свого місця в Європі. Кардинально змінилася парадигма австрійської зовнішньої та європейської політики у бік відходу Австрії від особливого шляху на міжнародній арені на користь солідарної участі у функціонуванні Європейського Союзу, його територіальному та функціональному розширенні. Водночас Австрія доволі активно прагне зберегти механізми своєї участі у формуванні комунітарної політики, розширити свій вплив у регіоні ЦСЄ. Таким чином, із одностайною ратифікацією Федеральними зборами Австрії Договору про Конституцію ЄС практично завершився період «європеїзації» Австрії та її європейської політики, що розпочався із розгортанням дискусії щодо членства в ЄС на початку 1980-х років.

Аналіз членства Австрії в Європейському Союзі свідчить про переваги приналежності країни до європейської спільноти, що виявляються в усіх сферах її державного і суспільного життя.

Після вступу Австрії до ЄС її соціально-економічні показники та інвестиції помітно зросли, а експорт у країни ЄС подвоївся. З 2000 по 2008 роки внутрішній валовий продукт на душу населення зріс на 7900 євро, що свідчить про його щорічне зростання на 1000 євро. Прямі інвестиції в країну держав-членів ЄС з часу набуття членства сягнули восьмикратного збільшення¹¹. Упродовж останніх десяти років щорічно створюються майже 36000 нових робочих місць, і водночас громадяни Австрії одержали можливість вільного доступу до ринку праці в країнах-членах ЄС¹². Як член ЄС Австрія ввійшла в єдиний правовий простір гарантування безперешкодних умов реалізації продукції національних виробників, а також захисту прав споживачів.

Австрія одержала право на використання інструментів кризового менеджменту ЄС, у разі такої потреби. Прикладом міг би послужити паводок у Тіролі і Форарльберзі 2005 року, на ліквідацію якого ЄС виділив 14,8 млн. євро¹³.

Сферою спільної турботи стали питання політики безпеки, охорони довкілля, інновацій і досліджень, пересування та використання енергії.

Аграрна політика ЄС передбачає особливу турботу щодо виробництва високоякісної і біологічно чистої сільськогосподарської продукції, що є винятково чутливим для національного виробника та споживача. 2008 року підтримку з боку ЄС одержали понад 7500 сільськогосподарських виробників Австрії¹⁴.

Інтеграція з Європейським Союзом принесла Австрії нові можливості для розвитку у сфері освіти, культури та сім'ї. Австрійська молодь одержала членство Австрії в Європейському Союзі з року в рік підсилюється висхідною динамікою громадської підтримки (2010 року членство Австрії в ЄС підтримувало 69% громадян країни), що є найпереконливішим аргументом переваг інтеграції країни до ЄС. Право брати участь у проектах ЄС, які передбачають навчання в інших країнах Спільноти у поєднанні з набуттям практичних навичок – одержання права на працю. Щорічно Австрія одержує у рамках освітніх програм ЄС понад 9000 місць для студентської молоді та для післядипломної підготовки.

За весь період програми «Erasmus» її можливостями скористалися 52 000 австрійських студентів¹⁵.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Сахаренко О. В. Система прийняття зовнішньополітичних рішень в Австрійській Республіці// Актуальн. пробл. міжнар. відносин. – 2004. – Вип. 47; Ч.І. – С. 64-71
- ² Пелинка П. Австрийская социал-демократия в ретроспективе// Международная жизнь. - 1990. - Ноябрь. - с.102 - 111.
- ³ Семенко В. В. Особливості розвитку партійної системи Австрії у контексті європейських трансформаційних процесів : Дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці, 2006. — 203арк. : табл. — Бібліогр.: арк. 171-199.
- ⁴ Зміна обличчя австрійського нейтралітету. [Електронний ресурс]//Спостерігач. – 1995. - №22 (лютий). – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload...file>
- ⁵ Кружков В.А. Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы: автореферат дис. ... кандидата исторических наук: 07.00.03/Московский государственный институт международных отношений. – Москва, 2009
- ⁶ Streinz R. Europarecht. 7., völlig neu bearbeitete Auflage. C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2006
- ⁷ Socher K. Vereinigte Staaten von Europa – oder Funktionaler Föderalismus? In: Günther Witzany (Hg): Zukunft Österreich. EU – Anschluss und die Folgen, 1998, S. 207-226
- ⁸ Öhlinger: Verfassungsrecht. 8. Auflage, WUV Universitätsverlag, Wien, 2009
- ⁹ Сахаренко О.В. Політика безпеки і оборони Австрійської республіки на сучасному етапі // Актуальн. пробл. міжнар. відносин. 2004. – Вип.. 49. Ч.ІІ. – Матеріали наук-теорет. конф. – С. 3-6.
- ¹⁰ Юданов Ю. Австрия и Евросоюз: противостояние//Мировая экономика и международные отношения. 2006. - №2. – С.82-91
- ¹¹ 15 Jahre Österreich in der Europäischen Union. Wien, Mai 2010. – С.8
- ¹² 15 Jahre Österreich in der Europäischen Union. – С.38
- ¹³ 15 Jahre Österreich in der Europäischen Union. – С.62
- ¹⁴ 15 Jahre Österreich in der Europäischen Union. – С.25, 26
- ¹⁵ 15 Jahre Österreich in der Europäischen Union. – С.25, 26

Kyrylych V.P. Fifteen years of Austrian membership in EU: political backgrounds and the advantages of membership / Diplomatic academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The necessity, reality and prospects of the European choice of Austria are investigated in the article. The author's visions of the course of national and foreign policy and current development of the state in the context of realization of its potential within the EU is presented.

Key words: Austria, European Union, European integration.

Кирилич В.П. Пятнадцать лет членства Австрии в ЕС: политические предпосылки вступления и преимущества членства / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

В статье исследована необходимость, реалии и перспективы европейского выбора Украины. Представлено авторское видение направлений внутренней и внешней политики, и состояния развития государства в контексте реализации его потенциала в рамках ЕС.

Ключевые слова: Австрия, Европейский Союз, европейская интеграция.

*Стаття надійшла до редколегії 14.06.2011
Прийнята до друку 01.09.2011*